

Katarzyna Piekorz*

Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi, Filia w Wodzisławiu Śląskim

Kierunek: pedagogika opiekuńczo-wychowawcza

e-mail: k.piekorz@op.pl

Komunikacja na drodze rodzic–dziecko jako jedno z najważniejszych narzędzi wychowawczych

https://doi.org/10.25312/2083-2923.22_s2kp

Streszczenie: Artykuł przedstawia rozważania na temat komunikacji rodziców z dziećmi. Głównym punktem odniesienia jest proces wychowania poprzez odpowiednie porozumiewanie się w rodzinie. Tekst zawiera informacje o komunikacji jednostronnej i niewerbalnej w początkowej fazie rodzicielstwa, wyjaśnia, jak ważna jest otwartość i dwustronność komunikacji oraz jakie zagrożenia niesie komunikacja zamknięta oraz autorytarność w wychowaniu dziecka. Odpowiednia komunikacja jest istotna dla unikania konfliktów oraz sprzyja dobrym relacjom w rodzinie.

Słowa kluczowe: komunikacja, rodzicielstwo, wychowanie

Komunikowanie jest procesem porozumiewania się jednostek, grup lub instytucji. Jego celem jest wymiana myśli, dzielenie się wiedzą, informacjami i ideami. Proces ten odbywa się na różnych poziomach, przy użyciu zróżnicowanych środków i wywołuje określone skutki¹.

* Katarzyna Piekorz – od 16 lat zawodowo zajmuję się prowadzeniem domowej opieki dla dzieci w wieku od roku do czterech lat z elementami dogoterapii. Aktualnie jestem studentką trzeciego roku pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej w AHE Łódź, Filia w Wodzisławiu Śląskim. W obszarze moich zainteresowań zawodowych znajduje się pedagogika społeczna oraz historia myśli pedagogicznej. Autorytetem jest dla mnie Janusz Korczak. Prywatnie jestem matką dwójki dorosłych już dzieci. Interesuję się literaturą oraz malarstwem.

¹ B. Dobek-Ostrowska, *Podstawy komunikowania społecznego*, ASTRUM, Wrocław 2004, s. 13.

Wychowanie to świadomie organizowana działalność społeczna, oparta na stosunku wychowawczym między wychowankiem a wychowawcą, której celem jest wywołanie zamierzonych zmian w osobowości wychowanka².

Wychowanie to proces, któremu każdy człowiek podlega od momentu przyjścia na świat. Pierwszymi i najważniejszymi wychowawcami dziecka są rodzice, którzy proces wychowania dziecka mogą i powinni podejmować świadomie, a tym samym, także z rozmysłem i rzeczowo się z nim komunikując.

Komunikacja stanowi najważniejsze narzędzie tworzenia związków między ludźmi. Jest to niezwykle istotny element we wszystkich relacjach, a zwłaszcza tych, które stanowią podstawę wychowania młodych pokoleń, czyli pomiędzy rodzicem a dzieckiem. Poprawna komunikacja i znajomość jej technik służy dobremu rozwojowi dziecka i jest niezwykle ważna w procesie wychowawczym. Stanowi klucz do budowania pozytywnych więzi z rodzicami i otaczającym rodzinę środowiskiem, uczy, jak rozwiązywać problemy oraz wyrażać emocje.

Na podstawie własnych obserwacji i doświadczeń nabytych w trakcie nadal trwającego procesu wychowawczego chciałabym wykazać, jak ważnym narzędziem pedagogicznym jest otwarta komunikacja pomiędzy rodzicami i dziećmi.

Komunikacja przez przyjściem dziecka na świat

Komunikacja z dzieckiem zaczyna się, a na pewno powinna się zacząć, bardzo wczesnie. Mądrzy, kochający rodzice, zwłaszcza matki, mając świadomość i wiedzę na temat życia prenatalnego swojego oczekiwanego potomstwa, zaczynają się porozumiewać ze swoim dzieckiem jeszcze przed jego przyjściem na świat. Ten jakże wymowny gest kobiety będącej przy nadziei, która często dotyka swojego brzucha, jest swoistym rodzajem komunikatu dla dziecka a także otoczenia, mówiący „chronię cię, jestem przy tobie, nie pozwolę cię skrzywdzić, jestem dumna że cię mam, kocham cię..”. Jest to rodzaj komunikacji jednostronnej – bo przecież nie oczekuje się odpowiedzi. Wielokrotnie udowodniono, że dziecko, będąc jeszcze w łonie matki, słyszy dźwięki i głosy, a nawet jest w stanie rozpoznać po przyjściu na świat głos matki. Najnowsze badania dowodzą, że dziecko będąc jeszcze w łonie matki, staje się już partnerem dialogowym, ponieważ już wtedy „przyjmuje wszystkimi zmysłami szeroki wachlarz bodźców, dokonuje ich selekcji, uczy się, nabywa pewnych nawyków”³. Ta pierwsza komunikacja z nienarodzonym dzieckiem jest tak ważna, gdyż po urodzeniu, matka i ojciec nawiązują ze swym potomstwem wielozmysłowy kontakt⁴.

² W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2001, s. 445.

³ D. Kornas-Biela, *Okres prenatalny*, [w:] B. Harwas-Napierała, J. Trempała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 43.

⁴ Tamże.

Komunikacja z małym dzieckiem

Pierwsze lata życia dziecka można podzielić na dwa podokresy: od narodzin do pierwszego roku życia (niemowlęctwo) oraz od drugiego do czwartego roku życia (okres poniemowlęcy)⁵.

Pierwsza komunikacja z małym dzieckiem jest komunikacją niewerbalną, czyli taką, która zawiera się w gestach, mimice, uśmiechu, kontakcie wzrokowym. Zanim dziecko nauczy się artykułować pierwsze słowa i wysyłać nam komunikaty werbalne, rodzice uczą się rozumieć jego potrzeby, stany emocjonalne poprzez śmiech, płacz, gaworzenie, wyciąganie rączek do rodzica. Słyszając płacz swojego dziecka, rodzic potrafi rozróżnić, czy wynika on z bólu, dyskomfortu czy w ten sposób dziecka po prostu przywołuje rodzica. Dziecko, obserwując otaczający świat, mimiką twarzy wyraża radość, strach, zdumienie, a bacznie obserwujący rodzic w ten sposób poznaje swoje potomstwo – jego oczekiwania bądź upodobania. Również rodzice przemawiają do swojego dziecka w sposób niewerbalny. Tuląc dziecko, dotykając je, głaszcząc, przesyłają komunikat o miłości i trosce.

W kolejnym etapie rozwoju dziecko zaczyna się posługiwać mową. Wypowiada pierwsze słowa, a z czasem konstruuje proste, krótkie zdania. W tym okresie ważne jest, aby komunikat rodzica był jasny, prosty i krótki. Rodzic dostosowuje się do aktualnej wiedzy i światopoglądu dziecka. Kiedy na przykład dwuletnie dziecko próbuje wyciągać ręce w stronę gniazdka elektrycznego, rodzic nie opowiada o przepływach prądu, tylko skupia się na przekazaniu dziecku jasnego komunikatu o zagrożeniu.

Komunikacja rodzica z dzieckiem przechodzi w kolejne etapy, ewoluuje, rozszerza się, rozwija wraz z rozwojem dziecka jego umiejętnością mowy i rozumienia świata. Komunikacja zmienia się wraz z rozwojem intelektualnym dziecka, z czasem komunikaty stają się bardziej dojrzałe i rozbudowane.

Komunikacja z dzieckiem dorastającym

Kiedy dzieci dorastają, komunikują się z innymi osobami, wchodzą w nowe relacje, nawiązują przyjaźnie i zaczynają mieć własny świat i własne zdanie na różne tematy, nierzadko odmienne od naszego. Celem dobrej komunikacji jest to, aby ten świat nie został przed rodzicami zamknięty. Skutecznymi formami komunikowania się z dojrzewającymi dziećmi stają się wzorce, w których należy uwzględnić zmiany rozwojowe i światopoglądowe młodych ludzi (negocjacje, dyskusja dialog)⁶. Bardzo ważnym aspektem w komunikowaniu się w tym trudnym (zarówno dla rodziców, jak

⁵ B. Harwas-Napierała, J. Trempała, *Psychologia rozwoju człowieka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, t. 2, s. 15.

⁶ L. Bakiera, *Rodzicielstwo a rozwój dorosłych w wieku średnim*, [w:] B. Harwas-Napierała (red.), *Rodzina a rozwój człowieka dorosłego*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2003.

i dzieci) czasie respektowanie takich zasad, jak akceptacja, wiarygodność, poszanowanie intymności, równych zobowiązań, informacji, humoru i współdecydowania⁷.

Każdy problem w rodzinie, duży czy mały, zaczyna się od złej komunikacji.
Ktoś nie słucha (Emma Thompson)

Wyróżniamy dwa style komunikacji: zamknięty i otwarty. Gdy rodzic, często autorytarny, nie słucha, zamyka się na to, co mówi dziecko i skupia się tylko na przekazywaniu swoich komunikatów, mówimy o komunikacji zamkniętej. Rodzic nie powinien się koncentrować tylko na utrzymywaniu kontroli, gdyż nie można ignorować i lekceważyć uczuć dziecka. Takie zachowanie sprawia, że dziecko stanie się w relacjach z rodzicem, a często także z otoczeniem, zamknięte, zniechęcone i nieufne. W konsekwencji prowadzi to do sytuacji, w której rodzic traci zaufanie dziecka oraz zdolność kontrolowania najbliższego otoczenia swoich dzieci. Problemy zaczynają się pojawiać w trudnym i burzliwym okresie dorastania dzieci. Nie słuchając, rodzic nie jest w stanie poznać uczuć dziecka, jego lęków problemów, a także marzeń i celów.

Najlepszą metodą wychowawczą jest szczerą i otwartą rozmową polegającą nie tylko na przekazywaniu poleceń czy komunikatów, ale przede wszystkim na słuchaniu dziecka. Dziecko wysłuchane staje się ufne i dopuszcza rodzica do swojego świata.

[...] mówiłem nie do dzieci, a z dziećmi, mówiłem nie o tym, czym chcę, aby były, ale czym one chcą i mogą być⁸

Nie można stale pouczać, obwiniać czy bagatelizować. Często takie zachowanie rodziców jest spowodowane pośpiechem i irytacją, brakiem cierpliwości i czasu dla dziecka. Dobry rodzic stosuje komunikację otwartą, czyli musi słuchać. Rodzic w komunikacji otwartej wysłuchuje nie tylko komunikatu i jego treści, ale także emocji w tym zawartej. W ten sposób poznaje swoje dziecko. Nawet jeśli w czasie rozmowy dziecko nie jest w stanie z różnych powodów (wiek dziecka i nieumiejętność, nieznamość słów, wstyd, silne emocje) wyrazić się słownie, trzeba baczenie zwracać uwagę na gesty i mimikę dziecka, utrzymywać kontakt wzrokowy. Rodzicowi nie wolno bagatelizować czy sarkastycznie komentować tego, co mówi dziecko. Czas na rozmowę z dzieckiem jest wyrazem szacunku dla niego, tym samym rodzic uczy swoje potomstwo empatii, uczynności, współczucia, altruizmu.

Zainteresowanie rodzica, wyrażanie uczuć, nie zawsze wypowiedzenie swojego zdania i udzielanie porad tylko zwyczajne wysłuchanie, sprawia, że dziecko obdarza mamę czy tatę zaufaniem. Jest to podstawa w budowaniu odpowiednich relacji rodzinnych.

Wychowując nastoletnie dzieci, rodzice muszą zdawać sobie sprawę z przemian, jakie zachodzą w mentalności dzieci oraz z transformacji dotyczących ich fizyczności.

⁷ I. Obuchowska, *Drogi dorastania*, WSiP, Warszawa 1996, s. 81.

⁸ J. Korczak, *Jak kochać dziecko*. *Internat. Kolonie letnie. Dom sierot. Rzecznik Praw Dziecka*, Warszawa 2013, s. 112.

Komunikacja z dojrzewającymi dziećmi jest niezwykle trudna. Wymaga subtelności, ostrożności i rozwagi.

Aby wyeliminować szумы i bariery komunikacyjne w relacji rodzic–dziecko, należy pozbyć się uprzedzeń, przekonania o własnej nieomyślności. Rodzic powinien umieć przyjąć inny niż tylko własny punkt widzenia. Zrozumieć i zaakceptować zmiany, jakie zachodzą w światopoglądzie dziecka, patrzeć na nie jak na indywidualną jednostkę, którą otacza świat inny niż ten, w którym rodzic wyrastał.

W rozmowie z dzieckiem należy również zwracać uwagę na czystość i poprawność językową. Jeżeli rodzic w komunikowaniu się ze swoim dzieckiem używa poprawnej polszczyzny, nie popełnia błędów językowych, jest więcej niż prawdopodobne, że dziecko będzie posługiwać się tak samo poprawnym językiem. To z kolei w sposób jak najbardziej pozytywny będzie procentowało w jego karierze szkolnej i w całej przyszłości.

Dobra komunikacja jest kluczem do nauczenia dzieci zdolności do samooceny i rozwiązywania problemów, sprzyja dobrym relacjom między ludźmi. Rodzicielstwo jest dojrzałe, szczęśliwe, gdy stworzona zostaje silna więź z dzieckiem. Dziecko dzięki nauce odpowiedniego komunikowania się w rodzinie wyrasta na odpowiedzialnego i szczęśliwego dorosłego.

Bibliografia

- Bakiera L., *Rodzicielstwo a rozwój dorosłych w wieku średnim*, [w:] B. Harwas-Napierała (red.), *Rodzina a rozwój człowieka dorosłego*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2003.
- Dobek-Ostrowska B., *Podstawy komunikowania społecznego*, ASTRUM, Wrocław 2004.
- Harwas-Napierała B., Trempała J., *Psychologia rozwoju człowieka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Korczak J., *Jak kochać dziecko. Internat. Kolonie letnie. Dom sierot, Rzecznik Praw Dziecka*, Warszawa 2013.
- Kornas-Biela D., *Okres prenatalny*, [w:] B. Harwas-Napierała, J. Trempała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Obuchowska I., *Drugi dorastania*, WSiP, Warszawa 1996.
- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie ŻAK, Warszawa 2001.

Parent-child communication as one of the most important pedagogical tools

Abstract: The article presents reflections on communication between parents and children. The main point of reference is the process of upbringing through appropriate communication in the family. The text contains information about one-way and non-verbal communication, the dangers of closed communication, and authoritativeness in raising a child. Proper communication is crucial in avoiding conflicts and promoting good family relationships.

Keywords: communication, parenting, education

About the Author

Katarzyna Piekorz – For 16 years, I have been professionally running domestic childcare for children from the age of one to four with elements of dogotherapy. At the moment, I am a 3rd year student of Childcare Education at The Academy of Humanities and Economics in Łódź, with a branch in Wodzisław Śląski. My professional interests include social pedagogy and the history of pedagogical thought. My role model is Janusz Korczak. Privately, I am a mother of two adult children. I am interested in literature and art.